

## 7

# FÆSTNING GRØNLAND:

VIDENSKAB OG TEKNOLOGI  
UNDER DEN KOLDE KRIG

---

**Af**

**MATTHIAS HEYMANN**

LEKTOR DR.HABIL.

**og**

**KRISTIAN HVIDTFELT NIELSEN**

LEKTOR, INSTITUT FOR FYSIK  
OG ASTRONOMI, AARHUS  
UNIVERSITET.

MODTAGET STØTTE TIL  
PROJEKTET *EXPLORING  
GREENLAND: SCIENCE AND  
TECHNOLOGY IN COLD WAR  
SETTINGS*

Grønland var brændpunktet for både geofysiske og atomare udfordringer og ikke mindst for sikkerhedspolitik, storpolitiske intriger og forholdet mellem supermagterne. I dag er Grønlands fremtid i høj grad knyttet til forventninger om, at naturressourcerne vil spille en stadig større rolle for økonomi, selvstændighed og afhængighed ift. Danmark.

**G**rønland blev efter afslutningen af Anden Verdenskrig et højt prioriteret videnskabeligt fokusområde for især Danmark og USA samt en række andre lande. Med til at forme den omfattende forskningsaktivitet på Grønland var især de amerikanske værns teknologiske og geopolitiske interesser og Danmarks politiske overvejelser vedrørende oprettholdelse af suveræniteten.

Under den kolde krig indtog Grønland en vigtig geopolitisk rolle. Med sin placering centralt imellem de to rivaliserende supermagter blev det grønlandske territorium genstand for stor strategisk interesse. Allerede under anden verdenskrig havde USA med accept fra Henrik Kauffmann, Danmarks gesandt i Washington, etableret en række flybaser og vejrstationer i Grønland. Formålet var at sikre Grønlands forsvar mod Nazi-Tyskland og garantere amerikanske fly- og skibsruter over Nordatlanten. Efter krigen forventede den danske regering, at USA ville forlade øen, men USA ønskede at styrke sin militære position i Grønland. USA's polarstrategi omkring 1950 resulterede i en massiv opbygning af militær kapacitet i det arktiske område, primært med henblik på at udvikle Grønlands defensive og offensive potentiale som en fremskudt bastion for det nordamerikanske kontinent i forhold til Sovjetunionen.

Polarstrategien krævede en omfattende ny viden om det arktiske miljø på mange niveauer, hvilket fordrede bidrag fra en lang række videnskabelige discipliner, herunder især geovidenskaberne. Op gennem 1950'erne og 1960'erne blev der bygget feltstationer og hele forskningslejre, hvor amerikanske forskere i hundredvis udførte systematisk forskning inden for felter som bl.a. glaciologi, geologi, seismologi, meteorologi og ionosfærefysik. Den kolde krig medførte store forandringer for forskningen i Grønland, ligesom forskningen fik indflydelse på den kolde krigs forløb. I løbet af tre år har forskere fra Center for Videnskabsstudier på Aarhus Universitet — sammen med amerikanske forskere — for



“  
**Med sin placering centralt imellem  
 de to rivaliserende supermagter blev det  
 grønlandske territorium genstand  
 for stor strategisk interesse.**  
 ”

Kort over amerikanske forskningsområder i Grønland, 1959-60.

første gang sat fokus på amerikanske, danske og andre landes forskningsaktiviteter i Grønland under den kolde krig og undersøgt aktiviteternes betydning for Grønland, Danmark og USA.

Bevarelse og håndhævelse af suveræniteten over Grønland var af vital geopolitisk betydning for Danmark, og videnskabelige aktiviteter spillede en fundamental rolle i Danmarks udenrigspolitiske strategi under den kolde krig. Lige efter Anden Verdenskrig forsøgte udenrigsministeriet i samarbejde med Grønlands Styrelse og Meteorologisk Institut at overtage meteorologiske stationer fra amerikanerne, trods mangel på personer og ressourcer. Grønlands Geologiske Undersøgelse blev oprettet i 1946 som en ny statslig forskningsinstitution med ansvaret for statens geologiske opgaver i Grønland. Og staten finansierede polarforskere som Lauge

Koch og Eigil Knuth, der foretog selvstændige forskningsekspeditioner til Østgrønland og til Peary Land i Nordvestgrønland.

Den britiske videnskabsjournalist J.G. Crowther forklarede i 1949 sine britiske læsere, at Danmark havde opfundet en "ny type imperialism, som næsten udelukkende har handlet om videnskabelige aktiviteter og ikke om herredømme". For at demonstrere og fastholde sin suverænitet, men også for at drage nytte af nye videnskabelige resultater, var det derfor klart, at "Danmark føler et helt særligt ansvar for at løse alle videnskabelige opgaver i Grønland", som det blev påpeget af Grønlandsministeriets tidligere departementschef Eske Brun i 1966. Set i forhold til USA og andre store lande havde Danmark dog kun meget beskedne ressourcer, hvilket betød, at Danmark på den ene side måtte prioritere

Dansk ionosfærestation,  
Gøbenhavn, ca. 1960.  
Foto: Torben Stockflet  
Jørgensen

“

***Den arktiske forskning skiftede fundamentalt karakter fra små ekspeditioner og heroisk udforskning til systematisk og teknologi-baseret forskning i stor stil.***

”







Den danske polarforsker Eigil Knuth (i midten) møder to repræsentanter for ét af det amerikanske militærs mange forskningsprojekter i Grønland (Operation Groundhog, 1957-60).

opgaverne og skabe sin egen nationale forskningsstrategi i forhold til Grønland, samtidig med at man førte nøje kontrol med forskere fra andre lande og forsøgte at overvåge, i visse tilfælde endda kontrollere, strømmen af informationer fra Grønland.

Grønlandsoverenskomsten af 27. april 1951 gav USA omfattende rettigheder i de såkaldte forsvarsområder og definerede betingelser og grænser for al øvrig amerikansk virksomhed i Grønland. I løbet af kort tid byggede USA Thule-basen i 1951-52 og iværksatte derefter omfattende forskningsprogrammer i Grønland med udgangspunkt i militærets interesser og behov. Tæt på Thule opstod Camp Tuto (som forkortelse for Thule Take Off) som forskningslejr især for glaciologisk forskning med plads til op til 500 personer. Andre forskningslejre blev bygget på selve indlandsisen. Desuden gennemførte amerikanske militær talrige ekspeditioner, geologiske og geodætiske undersøgelser, meteorologiske observationer, ionosfæreforskning osv. Den arktiske forskning skiftede derved fundamentalt karakter fra små ekspeditioner og heroisk udforskning til systematisk og teknologibaseret forskning i stor stil.

Et af de mest spektakulære projekter var opbygningen af Camp Century, byen under indlandsisen. Basen blev anlagt i 1959-60, og den havde plads til ca. 200 "indbyggere". De nød godt af basens mange faciliteter lige fra varme brusebade til bibliotek og biograf. Basen blev forsynet med varme og elektricitet fra en mini-atomreaktor. Formålet med basen var at udforske mulighederne for at anlægge tunneler under indlandsisen, som kunne huse mellem-distanceraketter med atomsprænghoveder som en del af USA forsvars- og afskrækkelsespolitik over for Sovjetunionen. Project Iceworm, som det store anlægsprojekt hed, blev aldrig realiseret, blandt andet fordi isen var mere bevægelig og derfor sværere at bygge permanente militærinstallationer i, end man havde regnet med. Camp Century var hjemsted for mange forskningsprojekter. Det var blandt andet stedet, hvor amerikanske forskere udborede en 1390 meter lang iskerne til bunden af indlandsisen. Iskerneforskning, som i dag er en vigtig del af nyere klimaforskning, udsprang således af et militært forskningsprojekt i Grønland i koldkrigsperioden.

“  
**Et af de mest spektakulære projekter var opbygningen af Camp Century, byen under indlandsisen.**

”